Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları / 722
Cep Kitapları / 84
Sorunlarımız Sorumluluklarımız Serisi - 8

Yayın Yönetmeni: Dr. Yüksel Salman
Editör: Dr. Ömer Menekşe
Koordinasyon: Dr. Hafsa Fidan
Tashih: Ömer Çetinkaya

Grafik & Tasarım
RIHTIM Ajans Tel: (0312) 418 16 23

Baskı
Saray Matb. Kağ. Kırt. Tic. ve San. A.Ş. / (0) 312 527 28 90 3.
Baskı, Haziran 2011
2011-06-Y-0003-722
ISBN 978 -975-19-4293-7
Sertifika No: 12930

İletişim
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Derleme ve Yayın Şubesi Müdürlüğü
Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 295 72 93 - 94
Faks: (0312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye işletme Müdürlüğü
Tel: (0312) 295 71 53 - 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

*Bu eser, Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 13/03/2008 tarih
ve 27 sayılı kararıyla basılmıştır.*

TOPLUMSAL EMANET:
ENGELLİLER

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

ÖNSÖZ

İnsan, toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Toplu hâlde yaşayan insanlar arasında huzur ve mutluluğun sağlanabilmesi için bireylerin, hak ve yükümlülüklerini bilmeleri ve sorumluluk bilinci içerisinde bunun gereğini yerine getirmeleri gerekir. Sorumluluk bilinci önce kişinin kendisine karşı sorumluluğu ile başlamaktadır. Kendisine karşı sorumluluğunu bilen insan, ailesi ve topluma karşı olan sorumluluğunu da yerine getirebilir.

“İnsanoğlu kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?” (Kıyâme, 75/36) âyeti, insanın sorumluluk sahibi bir varlık olduğunu belirtmekte, “Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz.” (Tekâsür, 102/8) âyeti de kendisine başta akıl olmak üzere verilen sayısız nimetlere karşılık insanın da, gücü nispetinde yerine getirmek zorunda olduğu belli yükümlülükleri olduğunu ifade etmektedir.

Toplumları derinden sarsan sayısız sorunun yaşandığı günümüz dünyasında, insanlık onuruna yakışır aydınlık geleceğin inşası için hepimize sorumluluklar düşmektedir. Zira içinde yaşadığımız dünyada insanlık olarak birçok sorunla karşı karşıyayız.

Dünya genelinde insanlığın geleceğini tehdit eden açlık, fakirlik, işsizlik, çevre kirliliği, doğal afetler, sosyal adaletsizlik, fırsat eşitsizliği, ahlâkî çöküntü, manevî kirlenme, madde bağımlılığı, inançsızlık, zulüm, yolsuzluk, yetersiz sağlık koşulları, eğitim ve hukuk alanında karşılaşılan sorunlar, tarihî ve kültürel değerlerin yok edilmesi ve benzeri problemlerin yanı sıra insanlar arasındaki diyalog, hoşgörü ve tolerans eksikliği, farklılıklara karşı tahammülsüzlük ve farklılıklarla barış içinde bir arada yaşama konusunda yaşanan şiddet ve terör gibi sorunlarla iç içeyiz.

Bu sorunlar yalnızca bir yöreyi, bölgeyi ya da halkı değil küresel anlamda bütün insanları şu ya da bu şekilde etkilemekte ve ilgilendirmekte, bu sorunların üstesinden gelebilecek toplumlar arası/uluslararası kalıcı çözüm yolları aranmaktadır.

Aslında bütün bu toplumsal sorunların başında sahip olduğumuz değerleri fark edememek ve bu değerleri hayata geçirememek yatmaktadır. Bu itibarla değerlerimizi fark etmek ve o değerleri bir davranış bilincine ve yaşayan bir değer hâline getirebilmek son derece önemlidir. Hiç şüphesiz sahip olduğumuz en önemli değer de inanç ve öğretileriyle 14 asırdır insanlığı aydınlatan bir ışık kaynağı olan yüce dinimiz İslâm’dır.

Bugün, insan potansiyelini geliştirme adına ortaya çıkan psikoterapi yöntemlerinden, ekolojik sorunlara ve uyuşturucu ile mücadeleye varıncaya kadar belki de tüm dünya toplumları, dinin müdahalesine, katkısına, daha açıkçası “kutsal”a ihtiyaç duymaktadır. Ve İslâm çağdaşlık adına bu katkıyı sağlayabilecek, çağdaş dünya için yeni dinî formlar üretebilecek dinamik bir dindir.

Bu itibarla yüce dinimizin emir ve tavsiye ettiği paylaşma ve yardımlaşma gibi prensiplere kulak verip, birbirimize karşı yerine getirmemiz gereken birtakım görev ve sorumlulukların bilincinde olarak, omuz omuza vermeli, hayatı acı ve tatlısıyla paylaşmalı, daha yaşanabilir kılmalı, sosyal yardımlaşma ve paylaşmayı temel alan bir hayat tarzını sürdürmeli, mutlu ve huzurlu yarınlara hep birlikte kavuşmalıyız.

Diyanet İşleri Başkanlığımız, üstlendiği yasal görevin sınırları içinde kalarak günümüz insanının dinî talep ve ihtiyaçlarını karşılamayı, toplumsal huzur ve bütünleşmeyi sağlamayı bir sorumluluk olarak kabul etmektedir. Toplumun manevî hayatını olumsuz yönde etkileyen aile içi sorunlar, toplumun neredeyse her bir katmanında farklı şekillerde tezahür eden şiddet, töre cinayetleri, insan hakları ihlâlleri, çevreye karşı ilgisizlik, kötü ve zararlı alışkanlıklar gibi ortak duyarlılık ve çözüm gerektiren sosyal konularda dinî bilgi açısından topluma rehberlik etmeyi, bu alanda varsa yanlış dinî anlayışları gidermeyi, bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yürüten ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hareket etmeyi bir görev bilmektedir. Birlikte ve barış içinde yaşadığımız, birbirimize insan olarak saygı ve sevgi duyduğumuz bir dünyayı inşada yüce dinimizin kalıcı öğretisini yapı taşı kılmayı hedeflemektedir.

Bu amaç doğrultusunda hazırlanan “Sorunlarımız ve Sorumluluklarımız” adlı bu seri, çağdaş sorunların yakıcılığını, bugünün dünyasını göz önüne alarak, dinin asıllarından özgür düşünceyle ürettiğimiz, inanç ve ahlâkla bütünleşen sahih bilgiyle aşabileceğimizi, sağlıklı bir din algısının ve gündelik hayata yön veren bir maneviyatın topluma ne derece huzur ve sükûnet sağlayabileceğini göstermektedir.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

GİRİŞ

Yüce Allah insanları iman, ibadet, takva, salih amel, güzel ahlâk ve itaatleri veya inkâr, şirk, nifak, zulüm, isyan ve kötü davranışları itibariyle değerlendirir. Onları servetleri, ırkları, renkleri, cinsiyetleri, dilleri, nesepleri, fizyolojik yapıları, engelli veya sağlıklı oluşları açısından değerlendirmez. *"Allah katında en üstün olanınız en muttaki olanınızdır."* (Hucûrât, 49/12) anlamındaki ayet ile *"Allah sizin suretlerinize ve servetlerinize bakmaz. Fakat kalplerinize (iman veya inkâr halinize) ve amellerinize bakar."* (Müslim, "Birr", 32) anlamındaki hadis bu gerçeği ifade etmektedir.

"Biz gerçekten insanı en güzel biçimde yarattık." (Tin, 95/4), *"Allah size şekil verdi ve şeklinizi en güzel yaptı."* (Teğabün, 64/3) *"Sonra insanı şekillendirip ona ruhundan üfledi. Sizin için işitme, görme ve idrak organları yarattı."* (Secde, 32/9) anlamındaki ayetler Allah'ın insanları en güzel ve en mükemmel biçimde yarattığını ifade etmektedir.

Misafirhane olan bu dünya, imtihan yeridir. İnanç, söz, fiil ve davranışlarıyla dünyada imtihan halinde olan insanlar iyi veya kötü, acı veya tatlı olaylarla karşılaşabilir, sevindikleri ve üzüldükleri, güldükleri ve ağladıkları günler olabilir: Bazen nimetlerle bazen de çeşitli sıkıntılarla sınanabilirler. İnsanın olduğu her yerde hastalık, dert, sıkıntı ve musibetlerin bulunması doğaldır. Belki de kişinin sabır ve tahammüle yönelik gerçek cevheri, bu imtihan ve denemeden sonra ortaya çıkacaktır. Bir atasözünde: *"Altın ateşte, insan mihnette (sıkıntı anında) belli olur."* denilmiştir.

Hepimiz her an bir imtihan ile karşı karşıyayız. Sağlıklı günlerimiz olabileceği gibi, sıkıntılı ve zahmetli günlerimiz de olacaktır. Şüphesiz bir kısım insanların sıkıntıları daha çok olabilir ve bu sıkıntılar ömür boyu sürebilir. Başa gelen sıkıntılar, kimi zaman insanların kendi ihmalleri veya kusurundan kaynaklanır, kimi zaman da kendilerinin hiç kusuru ve ihmali olmaz, ama trafik kazalarında olduğu gibi sorumsuz, saygısız ve kural tanımaz insanlardan kaynaklanabilir .

Dünyanın her yerinde olduğu gibi, ülkemizde de, zihnî, rûhî ve bedenî yönden engelli ve özürlü insanlar bulunmaktadır. Bu kardeşlerimize karşı duyarlı olmak, gereken ilgi ve desteği göstermek insanî ve İslâmî görevimizdir. Zira yüce dinimiz İslâm'ın en önemli evrensel değerleri arasında çocuklara, kadınlara, yaşlılara, engellilere sahip çıkılması yer alır. Nitekim sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), engelli, hasta ve muhtaçlara kucak açmış, onlara yakın ilgi ve şefkatle yaklaşmış, onları toplumun ayrılmaz birer parçası olarak görmüş ve *"Bakıma muhtaç kimselerin sorumluluğu bize aittir."* (Buhârî, "Ferâiz", 25) buyurarak ihtiyaç sahibi ve engelli kimselere fert, toplum ve devlet bazında sahip çıkılmasını istemiş, onlara yardımı sadaka olarak nitelendirmiştir. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 350)

"Engelli" kavramı; zihin, ruh, beden ve uzuvlarda bulunan bir arıza ve hastalık sebebiyle hayatını sürdürmede, işlerini görmede ve topluma uyum sağlamada sıkıntısı bulunan kimseleri ifade eder. Engelliler "özürlü" kavramı ile de ifade edilmektedir.

Ülkemizde yaklaşık 9 milyon engelli insanın bulunduğu gerçeği, her bireyin bu konuda duyarlı olmasını ve konuya ilgi duymasını gerektirmektedir. Çünkü her birey ya engelli, ya engelli yakını ya da engelli adayıdır. Nice insanlar sağlıklı iken trafik veya bir iş kazası veya bir hastalık sonucu sağlıksız, felçli, kötürüm, ortopedik, işitme ve görme engeli olabilmektedir. Dolayısıyla bu olgu ile karşılaşmadan veya karşılaştıktan sonra her hâlükârda tedbirli ve hazırlıklı olmak gerekir. Bu olgu karşısında ne yapılması ve nasıl davranılması gerektiğini bilmek, bilgilenmek ve bilinçlenmek fertler, aileler, sivil toplum örgütleri, tüm kurum ve kuruluşların temel görevleri arasındadır. Bu konuda herkes üzerine düşeni yapmalı, her şeyden önce insanlarımızın engelli konumuna düşmemesi için gereken her türlü tedbiri almalıdır. Doğuştan engelli olan veya sonradan engelli konuma düşen çocuklarımız; mutlaka eğitilmeli, engellilere iş imkânı sağlanmalı ve sosyal güvenceye kavuşturulmalıdır.

Engellilere karşı anlayışımızı, tutum ve davranışımızı yeniden değerlendirmemiz, onların sorunlarına daha çok eğilmemiz, eğitimlerinin ve hayat standartlarının yükselmesine katkı sağlamamız hepimizin görevi, insan olmamızın ve dinimizin gereğidir.

Öte yandan engelli insanlarımız, kendi iradelerine, yeteneklerine ve haklarına sahip çıkmalı, sağlıklı insanlarımız, engelli olanları anlamaya ve onları hayatın bir parçası olarak görmeye çalışmalı ve kendi imkânlarını onlara açabilecek bir bilinç düzeyine ulaşmalıdırlar.

Bir insanın özürlü olması, insan hak ve hürriyetleri açısından bir engel teşkil etmez. Engelli veya sağlıklı herkesin, insan olmanın onur ve nimetini ortaklaşa paylaşması gerekir. Engelli kimselere güçleri ve imkânları nispetinde sorumluluk yüklemek, insan haklarına saygının, hakkaniyet ve adaletin gereğidir. Toplumumuzdaki engelli sorununun kaynağını, engellilerde değil belki engelli olmayanlarda aramak daha doğru bir yaklaşımdır.

Bu çalışmada yüce kitabımızın engellilere bakışı, engelli olmanın sebepleri, engelliğin manevî kazanımları ve engellilerle sosyal ilişkiler ele alınacaktır.

I. KUR'AN'DA ENGELLİLİK

Kur'an'da görme, işitme, konuşma, ortopedik ve zihinsel engelliler ile hastalıklardan söz edilmektedir. Hastalık, işitme, görme, konuşma ve anlama engelliliği ile ilgili ayetlerin büyük çoğunluğu mecazî anlamdadır. Fiziksel anlamda engellilik ve hastalık ile ilgili ayetlerin sayısı çok azdır. Örnek olarak görme engelliliğini zikredebiliriz.

Görme engelliliği Kur'an-ı Kerim'de 28 ayette ve üç farklı konumda geçmektedir. Fiziksel anlamda görme engelliliği, mecazî anlamda görme engelliği ve ahirette görme engelliliği.

A) Fiziksel Anlamda Görme Engelliliği

Fiziksel anlamda görme engelliliği; baştaki her iki gözün doğuştan görmemesi veya görme yetisinin sonradan kaybolmasıdır. Bu anlamda görme engelliliği Kur'an'da benzetme, ruhsat bildirme, sosyal ilişkiler, değer verme ve tedavi bağlamında geçmektedir. Örnek olması

açısından kısaca bu hususlara işaret edebiliriz:

a) Benzetme bağlamında

Yüce Allah inkâr edip isyan edenler ile iman edip salih amel işleyenleri, görme ve işitme engelli ile işiten ve gören insanlara benzetmektedir:

"Bu iki zümrenin durumu görme ve işitme engelli ile gören ve işiten kimseler gibidir. Bunların durumları hiç birbirlerine denk olur mu? Hâlâ düşünmez misiniz?" (Hûd, 11/24)

Bu ayette, sadece bir durum tespiti ve benzetme yapılmaktadır, yoksa görme ve işitme engelliler yerilip aşağılanmamaktadır.

Bu ayetin öncesindeki 18–22. ayetlerde Allah'a karşı yalan uyduran, halkı Allah yolundan alıkoyan, Allah yolunu eğriltmeye çalışan ve âhireti inkâr eden, böylece dünyada kendilerini ziyana uğratan, âhirette de ziyana uğrayacak olan kimselerden; 23. ayette ise iman edip salih ameller işleyen ve gönülden Allah'a bağlı ve saygılı olan kimselerden söz edildikten sonra 24. ayette bu iki zümreden biri olan kâfirler; varlıkları göremeyen ve kendi başına doğru yolu bulamayan görme engelli kimseler ile hiçbir sesi duyamayan ve çağrıya icabet edemeyen işitme engelli kimselere; müminler ise gözleri gören ve kulakları işiten kimselere benzetilmektedir.

Fiziksel anlamda gören ile görmeyen, duyan ile duymayan nasıl eşit değilse kâfir ile mümin de aynı şekilde Allah katında eşit değildir. Burada yüce Allah, fiziksel anlamda gören ile görmeyeni, duyan ile duymayanı küçük görme anlamında değil, bir olgu olarak kâfir ile müminin durumunu görsel bir şeklide zihinlere yerleştirmek için örnek olarak zikretmektedir. Allah katında görme ve işitme özürlü bir mümin, gözleri ve kulakları sağlıklı, zengin ve toplumda itibarlı bir kâfirden daha itibarlı ve değerlidir. Bu husus, Abese suresinde açıkça ifade edilmektedir.

b) Sosyal ilişkiler bağlamında

"Görme engelliye güçlük yoktur, ortopedik engelliye güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur." (Nur, 24/61)

Engelli kimselere hangi konularda güçlük yoktur? Ayetin iniş sebebi olarak tefsir kitaplarında şu hususlar zikredilmiştir:

1. Müslümanlar sefere çıktıklarında evlerinin anahtarlarını görme engelli, ortopedik engelli ve hastalara bırakırlar, bunların evlerine göz kulak olmalarını isterlerdi. Bu kimseler, kolladıkları evlerde yiyip içmekten çekinirlerdi. Yüce Allah bu ayeti indirdi ve onlara bu konuda ruhsat verdi.

2. *"Ey müminler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin."* (Bakara, 2/188) anlamındaki ayet inince, Müslümanlar, "Allah, mallarımızı aramızda batıl yollarla yemeyi yasak etti, gıda maddeleri (taam), malların en değerli olanıdır. Hiçbirimize bir başkasının yemeğini yemek helal olmaz." dediler ve başkalarının yemeğini yemekten kaçındılar. Allah, bu ayeti indirdi.

3. Peygamber gelmeden önce Medine'de halk, görme engelli, ortopedik engelli ve hastalar ile birlikte yemek yemekten çekinir, onlar ile bir sofraya oturmazlardı. Allah bu ayeti indirdi. Böylece yüce Allah; görme engelli, ortopedik engelli ve hastalarla birlikte yemek yemenin ve engelli kimselerin onların yemeklerinden yemelerinde bir sakınca olmadığını bildirdi.

4. Ayet; Allah yolunda cihattan geri kalan engelliler hakkında inmiştir, onlara bu konuda ruhsat verilmiştir. (Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, X, 18/168–169, Beyrut, 1988)

c) Ruhsat bağlamında

"Görme engelliye güçlük yoktur, ortopedik engelliye güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur." (Fetih, 48/17)

Ayet, engellilerin, savaş gibi güçlerinin yetmeyeceği görevlerden muaf tutulmaları ile ilgilidir. Ayette, engelliler dini görevlerle sorumlu değildir denilmemektedir, sadece onlara kolaylık ve ruhsat verilmekte ve onların güçleri nispetinde dinî görevlerden sorumlu olduklarına işaret edilmektedir. Hiçbir engel, Allah'a kul olmaya engel değildir. Ancak İslâm, insanları güçleri nispetinde sorumlu tutar. (Bakara, 2/284)

d) Değer verme bağlamında

Allah'a ve Peygambere yönelen görme engelli insan, inkâr edip isyan eden zengin ve itibarlı insandan daha değerlidir. Bu husus, Abese

suresinin ilk on iki ayetinde açıkça bildirilmektedir. Peygamber efendimiz (s.a.s.), Mekke'nin zengin ve ileri gelenlerinden Ebu Cehil (Amr b. Hişâm), Ümeyye b. Ebî Halef, Abbas b. Abdülmuttalib ve Utbe b. Ebî Rebî'a ile özel bir görüşme yapar, bunları İslâm'a davet eder. İslâm'ın güçlenmesi açısından bu kimselerin Müslüman olmalarını çok arzu eder. Peygamberimiz Ümeyye b. Halef ile konuşurken Fihr oğullarından Abdullah b. Ümmi Mektum adında görme engelli biri gelir ve Peygamberimizden kendisine Kur'an'dan bir ayet okumasını ister. 'Ey Allah'ın Peygamberi! Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret' der. Peygamberimiz (s.a.s.), sözünün kesilmesinden hoşlanmaz, yüzünü ekşitir, ondan yüz çevirir ve diğerlerine döner. Peygamberimiz sözünü bitirip kalkacağı sırada vahiy gelir, Abese suresinin konu ile ilgili ayetleri iner:

"Kendisine görme engelli geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü. (Ey Muhammed!) Ne bilirsin, belki de o arınacak. Yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek. Kendini muhtaç hissetmeyene gelince; Sen, ona yöneliyorsun. (İstemiyorsa) onun arınmamasından sana ne! Allah'a karşı derin bir saygıyla korku içinde koşarak sana geleni ise bırakıp, ona aldırmıyorsun. Hayır, böyle yapma! Çünkü bu (Kur'an) bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır." (Abese, 80/1-12)

Peygamber efendimiz (s.a.s.), bu olaydan sonra Abdullah b. Ümmi Mektum'a ikram etmiş, onunla konuşmuş, hatırını ve bir ihtiyacının olup olmadığını sorarak onunla ilgilenmiştir. Abdullah b. Ümmi Mektum, Peygamberimizin (s.a.s.) eşi Hz. Hatice'nin dayısının oğludur. Medine'ye ilk hicret edenlerden biridir. Peygamberimiz ile birlikte iki savaşa katılmıştır. Peygamberimiz kendisini 13 defa Medine'de yerine vekil bırakmıştır. Cemaate imamlık yapmıştır. Peygamberimizin (s.a.s.) müezzinlerinden biridir. Enes b. Malik kendisini Kadisiye savaşında elinde siyah bir bayrak ve zırhlı olarak gördüğünü söylemiştir. Bu savaşta şehit olduğu rivayeti vardır. (Taberî, XV, 30/50–52)

e) Tedavi Bağlamında

Kur'an'da iki ayette Hz. İsa'nın Allah'ın izni ile doğuştan engellileri iyileştirildiği bildirilmektedir. (Al-i İmran, 3/49)

B) Mecazî Anlamda Görme Engelliliği

Mecazî anlamda görme engelliliği; gözlerin varlıkları görememesi değil, insanın gerçekleri görememesi yani "kalp gözü körlüğü"dür. Kur'an'a baktığımız zaman kâfir, müşrik ve münafıklara kör denildiğini görmekteyiz. Mesela *"Hiç gören ile görmeyen bir olur mu?"* (Ra'd, 13/16) anlamındaki âyetlerde geçen kör ile gören, mecazî anlamda olup bununla kastedilen; kâfir ile mümin veya cahil ile alim veya Allah ile put veya gafil ile gerçeği gören insandır. *"Hiç kör ile gören bir olur mu?"* (En'âm, 6/50) anlamındaki ayette geçen kör ile görenden maksat Allah'a ortak koşan müşrik ile Allah'ı bir tek ilah kabul eden mümindir.

Başımızdaki gözlerin görme yeteneğini kaybetmesine "körlük" denildiği gibi kalp gözünün gerçekleri idrak edememesine de "körlük" denir. Dilimizde "kör değil her şeyi görüyor" deyiminde geçen körlük bu anlamdadır. Kur'an'da isim ve fiil formunda körlük ile ilgili 29 ayetten 25'i kalp körlüğü ile ilgilidir. Yüce Allah, asıl körlüğün kalp gözü körlüğü olduğunu bildirmektedir. (Hac, 22/46)

Kalp gözü körlüğü, gerçekleri görüp idrak edememek, kıssalardan hisse, olaylardan ve varlıklardan ibret alamamaktır. Kalp gözü kör olan kimse; hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan, hidayeti dalaletten ayırt edemez. Küfrü, şirki ve nifakı terk edip imana yönelemez. Görünürdeki gözleri ile varlıkları görüp onlardan ibret alamayan, yüce Yaratıcı'nın varlığına işaret eden delilleri göremeyen, hakkı ve doğru yolu bulamayan kimse, Kur'an'a göre "gerçek kördür."

C) Ahirette Görme Engelliliği

Kur'an'da âhirette görme engellilerden söz edilmektedir:

"Her kim de benim zikrimden (Kur'an'dan) yüz çevirirse mutlaka ona dar bir geçim vardır. Bir de onu kıyamet gününde kör olarak haşrederiz." O da şöyle der: "Rabbim! Dünyada gören bir kimse olduğum halde, niçin beni kör olarak haşrettin?" (Taha, 20/124–12)

"Allah kimi doğru yola iletirse işte o, doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa böyleleri için O'nun dışında dostlar bulamazsın. Onları kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzüstü haşredeceğiz…" (İsrâ, 17/97)

Bu ayetlerde geçen âhirette körlüğün hakîki mi mecazî mi olduğu konusunda müfessirler ihtilaf etmişlerdir. Mecazî anlamda olduğunu söyleyenlere göre körlükten maksat; kendilerini sevindirecek şeyleri görememeleridir. Körlüğün hakikî anlamda olduğunu söyleyenlere göre ise kâfirler, Müminûn suresinin 108. ayetindeki talimattan sonra kör, sağır ve dilsiz olacaklardır. (bk. Kehf, 18/53, Furkan, 25/12, Mülk 67/7)

Yüce Yaratıcı, her insanda iki göz var etmiş; "görünen gözler" (başımızdaki gözler) ve "görünmeyen gözler" (kalp gözlerimiz.) Bu gözler, Kur'an dilinde "basar" ve "basiret" diye isimlendirilmiştir. (İsrâ, 17/36; Kıyâme, 75/14)

İnsan, "baştaki gözleri" ile bu âlemdeki somut varlıkları görebilir. Ancak bu gözlerle Yaratanımızı, ruhumuzu, aklımızı, duygularımızı, vicdanımızı, melekleri, cinleri ve daha nice varlıkları görmek mümkün değildir.

Yüce Yaratıcı'nın varlığına delalet eden âlemdeki binlerce delilin; mevsimler, gezegenler, bitkiler ve hayvanlar âlemindeki mükemmel düzenin, insanın eşsiz yaratılışının, tabiatta olup biten nice olayların, toplum hayatında gözlenebilen nice olguların görülebilmesi, baştaki gözlerle değil kalp gözleri ile mümkün olmaktadır. Baştaki ve kalpteki gözlerini kullanabilenlerin yanında, sadece baştaki gözleri ile yetinen, kalp gözlerini çok az kullanan veya hiç kullanmayanlar insanlar da vardır. Milletimiz bu tür insanlara, "basiretsiz" demektedir. Kur'an'da ise bu kimseler, "kalp gözü kör olanlar" diye isimlendirilmektedir: *"Gerçekte gözler değil, göğüslerdeki kalpler (kalp gözleri) kör*

olur." (Hac, 22/46)

Baştaki gözlerin kapanması ve dünyada varlıkları görememesi, kalp gözünün kapanması ve ilâhî gerçekleri görememesinin yanında cılız ve önemsiz kalır. Kalp gözleri görür, baştaki gözler görmezse bunun, insanın manevî varlığına ve âhiretine hiçbir zararı olmaz, ama baştaki gözler görür kalp gözleri kör olursa, bunun da âhiret hayatına bir faydası olmaz. Geçici ve kısa süreli olan dünyada baştaki gözlerini kaybeden kimse, eğer kalp gözünü kaybetmemişse asıl ve sonsuz bir hayat o lan âhirette görebilecektir. Ama kalp gözünü de kaybetmiş, gerçekleri göremez olmuş ise artık o âhirette cenneti, nimetleri ve hiçbir güzelliği göremeyecektir. Aynı şekilde akıllarını, dillerini ve kulaklarını hakikati bilmede kullanmayanların da akıbeti aynıdır.

II. ENGELLİ OLMANIN SEBEPLERİ

Doğuştan veya sonradan insanlar niçin engelli oluyorlar? Bunun sebebi nedir? Kur'an'a baktığımızda insanların görme, işitme, duyma, konuşma, düşünme ve anlama gibi zihinsel veya bedensel engelli olmalarında temel iki faktörün olduğunu görüyoruz: Biri ilâhî irade ve imtihan, diğeri de insanların ihmal ve kusurları.

a) İlâhî İrade ve İmtihan

İnsanların mallarına ve canlarına maddî veya manevî isabet eden az veya çok her hangi bir musibet ancak Allah'ın izni ve iradesi ile meydana gelir. Allah'ın izni ve iradesi olmadan bir kimsenin istemesi ve çalışması ile hiç kimseye kaza, bela, afet ve musibet isabet etmez. *"Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet başa gelmez."* (Teğabün, 64/11) anlamındaki ayet bu gerçeği ifade etmektedir.

İnsanı üzen her şey musibettir. Dolayısıyla insanların herhangi bir uzvundaki arıza ve hastalık birer musibettir, bu musibet Allah'ın izni, iradesi ve takdiri ile olmuştur. Allah'ın izni, iradesi ve takdiri olmadan bırakın insanın bedeninde veya organlarında her hangi bir arıza ve hastalık olmasını insanın ölmesi bile mümkün değildir. (Al-i İmran, 3/145)

İnsanların başına gelen musibet ilâhî bir imtihan da olabilir. Şu ayetler bu gerçeği ifade etmektedir:

"Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele." (Bakara, 2/155)

"Her can ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ve şer ile deniyoruz." (Enbiya, 21/35)

Aslında yaşamı ve ölümü ile insan sürekli imtihan hâlindedir. (bk. Mülk, 67/2 Kehf, 18/7, Hûd, 11/7) Şunu kesin olarak bilmek ve iman etmek gerekir ki; kâinatı ve içindeki canlı ve cansız bütün varlıkları yaratan (En'âm, 6/102), yaşatan (Hadîd, 57/2), rızık veren (Rum, 30/40), düzene koyan (Furkan, 25/2), öldüren ve dirilten, güldüren ve ağlatan Allah'tır (Necm, 53/43–44). Allah, dilediğini yapar. Doğumlar, ölümler, tabiat olayları, afetler ve musibetler kısaca iyi veya kötü, hayır veya şer her şey O'nun izni ve iradesi ile meydana gelir. Dolayısıyla insanların canlarına ve mallarına zarar veren afetler, her türlü musibet ancak Allah'ın izni ve takdiri ile meydana gelmektedir.

İnsanın sağlığını, canını ve malını koruması, tehlikelerden sakınması, tedbirli olması Allah'ın bir emridir. Bütün tedbirlere rağmen insan musibete maruz kalabilir.

Diğer taraftan insanın başına gelen musibetler ilâhî bir takdirdir. Bu hususu Kur'an'ın birçok ayetinde görmekteyiz. Şu ayetler bu konuya yeterince ışık tutmaktadır:

"*De ki: "Bizim başımıza ancak, Allah'ın bizim için yazdığı şeyler gelir. O bizim yardımcımızdır. Öyleyse mü'minler, yalnız Allah'a güvensinler."* (Tevbe, 9/51)

"Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde uğradığınız hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır." (Hadîd, 57/22)

Bu ayetlerde; gerek yeryüzüne gerekse canlara isabet eden musibetlerin önceden bir Kitap'ta, ilmi ilâhînin nakşedildiği Levh-i Mahfuz'da yazılı olduğu bildirilmektedir. Her şeyin önceden bir Kitap'ta yazılmasının gerekçesini ise yüce Allah şöyle bildirmektedir:

"Elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız…" (Hadîd, 57/23)

Bu ayette Allah, açıkça musibetler karşısında insanların üzülmemelerini, feryâdü figan etmemelerini istemektedir. Çünkü bütün olup

bitenler Allah'ın izni ve takdiri ile olmuştur. İnsanın, "niçin bunlar oldu, niçin bunlar başıma geldi" diye üzülmesinin bir faydası yoktur. İnsanın, "musibetler Allah'ın takdiri ile olmuştur" deyip sabırlı ve metanetli olması gerekir. Sabırlı olmak musibet karşısında tedbir almamak, musibetlerden sonra gerekenleri yapmamak anlamına gelmez.

b) İnsanların İhmal ve Kusurları

Mala ve cana zarar veren musibetlerin meydana gelmesinde ilâhî irade, takdir ve imtihanın tecellisinde insanların davranışlarının etkisi olduğunu, yüce Allah birçok ayette bildirmektedir.

Mesela *"Başınıza her ne musibet gelirse kendi yaptıklarınız yüzündendir. O, yine de çoğunu affeder."* (Şura, 42/30) anlamındaki ayet, bu gerçeği açıkça ifade etmektedir.

Ayet ve hadisler, insanların başına gelen musibetlerin sebebi olarak insanların işledikleri, hata, kusur ve kötü amelleri göstermektedir.

Mümin insan da dünyada ilâhî yasalara, evrensel ve toplumsal kurallara uymazsa; sözgelimi sağlığına, gıdalarına ve temizliğe dikkat etmezse hasta olabilir, trafik kurallarına uymazsa kaza yapabilir, hastalık ve kaza sonucundada sakat kalabilir. Burada kusuru insanın kendisinde araması gerekir. Mümin açısından bunu, her ne kadar Allah'ın izni ile meydana gelmiş ise de ilâhî bir ceza olarak düşünmek doğru değildir.

Peygamberler de musibetlere maruz kalmışlardır. (bk. Tirmizi, "Zühd", 56; İbn Mâce, "Fiten", 23) Mesela Yakup peygamberin gözü kör olmuş, Eyüp peygamber çok sıkıntılı hastalıklara maruz kalmıştır. Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) de Taif'te taşlanmış, ayakları kan revan içerisinde kalmış, Uhud savaşında dişi kırılmış, yüzü yaralanmıştır. Hâlbuki peygamberler günahsız insanlardır. Dolayısıyla her musibetin arkasında günah ve kusur aranması doğru değildir.

Öyle ise peygamberler niçin musibetlere maruz kaldılar? Maruz kaldılar. Çünkü onlar, insanlık için örnek ve önder olarak gönderilmişlerdir. Musibetlere tahammül ve sabır göstererek insanlara örnek olmuşlardır.

III. ENGELLİLİĞİ ÖNLEME VE TEDAVİ OLMA GÖREVİ

Peygamberlerin insanlara tebliğ ettikleri hak dinin amacı; malı, canı, ırzı (onuru ve kişiliği), nesli ve dini korumaktır.

Canın korunması için; insan öldürmek ve intihar etmek haram kılındığı (İsrâ, 17/33; Nisa, 4/29–30, 93) gibi insanın sağlığını kaybedecek, hastalanmasına sebep olacak davranışlar da haram kılınmıştır. Sözgelimi; zehirli, zararlı, bozulmuş veya son kullanım tarihi geçmiş gıdaların alınması (bk. Tirmizî, "Tıb", 7), alkol ve uyuşturucu kullanılması (bk. Tirmizî, "Tıb", 8), yetersiz ve dengesiz beslenilmesi, soğuk ve sıcağa dikkat edilmemesi, temizliğe ve koruyucu hekimlik tedbirlerine uyulmaması, kazalara sebebiyet verebilecek davranışlardan kaçınılmaması, iş yeri ve trafik kurallarına uyulmaması yasaklanmıştır. Bu kusurlar*; "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın."* (Bakara, 2/195) ve *"Kendinizi öldürmeyin."* (Nisa, 4/29) anlamındaki ayetlerin hükmüne dâhildir.

Dinî görevlerin hepsi ancak sağlıklı olunduğunda mümkündür. Sağlıksız insan oruç tutamaz, hac görevini yapamaz, Allah yolunda çalışamaz. Dinî sorumluluk için "akıl sağlığı" şarttır. Bütün bunlar; sağlığın korunmasına İslâm'ın ne kadar önem verdiğini göstermesi açısından önemlidir. Peygamberimiz (s.a.s.); *"Beş şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın."* buyurmuş ve bu beş şeyden biri olarak halsiz bırakan hastalığı zikretmiştir. (Tirmizî, "Deavât", 106; Ahmed, I, 3, 78)

İnsan; hastalanabilir özelliktedir. "Çünkü zayıf yaratılmıştır." (Nisa, 4/28) Bu itibarla yemesine, içmesine, giyimine, sağlık kurallarına dikkat ettiği halde yine de hasta olabilir, bir kaza geçirip yaralanabilir. Bunda, kendi veya başka insanların kusuru olabileceği gibi ilâhî imtihan da olabilir. (Bakara, 2/155)

İslâm; hastalık, sakatlık ve benzeri musibetler karşısında metanetli olmayı, bunlarla mücadele etmeyi ve gerekli bütün önlemleri almayı tavsiye eder. İster bedensel isterse ruhsal olsun, kişi hangi hastalığa yakalanırsa mutlaka tedavi yoluna gitmesi gerekir. Zira İslâm'a göre bir insan hastalandığında iki şeyi birlikte yapmalıdır:

Allah'tan şifa istemek ve maddî tedaviye başvurmak.

a)Allah'tan şifa istemek

İnsan hastalandığı zaman iyileşmesi için Allah'tan şifa istemeli, dua etmelidir. (bk. Buhârî, "Tıb", 34–39) Çünkü derdi veren de dermanı veren de ilaçlarda şifayı var eden de Allah'tır. *"Hastalandığımda bana şifayı Allah verir."* (Şuara, 26/80) anlamındaki ayet, şifa verenin Allah olduğunu beyan etmektedir. Peygamberimizin (s.a.s.); aile fertlerinden biri hastalandığında, sağ eliyle hastayı sıvazlayıp; *"Ey bütün insanların rabbi (olan Allah'ım!) Bu hastanın ıstırabını giderip şifa ver. Şifayı veren ancak sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Bu hastaya öyle bir şifa ver*

ki onda hiçbir hastalık izi kalmasın." (Buhârî, "Merdâ" 20, 38, 40; Müslim, "Selâm", 46–49) diye dua ettiğini eşi Hz. Aişe bildirmektedir.

Şifa vermesi için Allah'a dua etmek ve dua ve şifa ayetlerini okumak hastanın moralini yükseltecek, iyileşmeyi hızlandıracaktır.

Hastalıkların, maddî olduğu kadar manevî sebepleri de vardır. Peygamberimiz (s.a.s.); *"Göz değmesi / nazar gerçektir."* (Buhârî, "Tıb", 36; Ebû Dâvûd, "Tıb", 38, 79) diyerek hastalığın manevî bir sebebine işaret etmiştir.

Günümüzde zihinsel ve ruhsal hastalıkların maddî sebepleri yanında manevî sebeplerinin de araştırıldığı ve hastaların buna göre tedavi edilmeye çalışıldığı bilinen bir gerçektir. Telkin ve müzik terapi ile tedavi öteden beri uygulanan ve iyi sonuçlar alınan bir yöntemdir. (bk. Adnan Çoban, *Müzik Terapi, Ruh Sağlığı İçin Müzikle Tedavi,* Timaş, İstanbul, 2005)

Kişilerin Allah'a bağlılıkları, gerçek şifayı O'nun vereceğine olan güvenleri, ruh sağlıklarının ve morallerinin yerinde oluşu, maddî hastalıkların tedavisinde bile ayrı bir önem taşımaktadır. Moral durumun önemi sebebiyledir ki tıbbî tedavinin imkânının bulunmadığı durumlarda veya ona yardımcı bir unsur olarak dua, tedavide önemli bir rol oynamaktadır.

b) Maddi tedaviye başvurmak

Allah'tan şifa istenmekle birlikte mutlaka maddî tedaviye başvurulması, ilaç kullanılması, gerektiğinde perhiz yapılması, ameliyat olunması, çağdaş tıp neyi gerektiriyorsa onun yapılması gerekir. Bir sahâbînin; "Ey Allah'ın Elçi-si! Tedavi olalım mı?" sorusuna Peygamberimizin (s.a.s.), "*Ey Allah'ın kulları tedavi olunuz. Zira yüce Allah hiçbir hastalık yaratmamıştır ki, şifasını da birlikte yaratmış olmasın."* (Ebû Dâvûd, "Tıb", 1; Tirmizî, "Tıb", 2) şeklinde verdiği cevap bunun delilidir. Tedavi olmak dinî bir görev, terk edilmesi ise büyük bir vebaldir.

Görme, işitme, konuşma ve benzeri özürler de tedavi edilebilir hastalıklardır. Mesela gözlerine katarakt inmesi sebebiyle göremeyen insanlar çağımızda katarakt ameliyatı ile tedavi edilebilmektedir.

Asıl olan anne-babaların çocuklarını özenle yetiştirmeleri, engelli olmaması için gereken titizliği göstermeleridir. Kişiler de engelliliğe neden olabilecek hususlara dikkat etmelidir. Mesela; trafik ve iş yeri kurallarına dikkat etmeli, sigara, alkol ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapan ve kişiyi zihinsel engelli yapan durumlardan sakınmalıdır. Eğer insanlar bir şekilde engelli olmuş ve tedavi olmaları da mümkün değilse bu durumda dinin tavsiye ettiği husus; sabırlı ve metanetli olmak, hayatı bu şekliyle kabullenmek, bununla Allah'a kulluk etmiş olacağını, sevap kazanacağını ve manevi derecesinin artacağını bilmektir.

IV. ENGELLİLERİN MANEVİ KAZANIMLARI

İnsanın hastalık, sakatlık, bedensel veya ruhsal bir sıkıntıya düşmesi; sabırlı ve metanetli olabilmesi, inkâr ve isyana dalmaması şartıyla kendisi için bağışlanmasına ve âhirette derece kazanmasına sebep olur.

1. Günahlarına Kefaret Olur

"Mümin kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık, bir üzüntü hatta küçük bir tasa hali isabet edecek olsa, bunlar müminin bir bölüm günahlarına kefaret olur." (Müslim, "Birr", 52)

"Bir Müslümana isabet eden, ayağına bir diken batması da dâhil olmak üzere, hiçbir sıkıntı yoktur ki, Allah bunu onun (günahları) için kefaret yapmasın." (Buhârî, "Merdâ,1"; Müslim "Birr", 46-47)

2. Manevi Derecesi Artar

"İnsanların yaptıkları amellere göre (Allah katında) dereceleri vardır." (En'âm, 6/132) Müminler, bu derecelerine yaptıkları ibadetleriyle ulaşamazlarsa Allah onlara bir musibet verir, sabır ihsan eder, böylece hesapsız derecede sevap verir (Zümer, 39/10). Musibeti sebebiyle günahları bağışlanır. Bu şekilde Allah katındaki manevi derecesine ulaşır.

"Kul, Allah'ın kendisi için takdir ettiği dereceye ameli ile ulaşamazsa, Allah onun canına, malına veya çocuğuna bir musibet verir, sonra ona sabretme gücü ihsan eder ve böylece onu kendisi için takdir ettiği mertebeye ulaştırır." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 272) anlamındaki hadisler bu gerçeği ifade etmektedir.

Peygamberimiz (s.a.s.) yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

"Ben bir kulumu, iki gözünü alarak imtihana tabi tuttuğumda, buna sabrederse, bunun karşılığında kendisine cenneti veririm." (Buhârî, "Merdâ", 7)

Müminlerin başlarına gelen musibetler, şer değil hayırdır. Çünkü musibetler, müminlerin sevap kazanmalarına, günahlarının bağışlanmasına ve manevi derecelerinin artmasına sebep olur. Bu ise ancak sabırla mümkündür.

V. ENGELLİLER İLE SOSYAL İLİŞKİLER

İslâm, sosyal ilişkilere büyük önem veren bir dindir. Bu konuda sağlıklı ve engelli diye bir ayırım yapmaz. Ancak yardıma, ilgiye ve bakıma muhtaç insanlarla daha çok ilgilenmeyi teşvik eder.

Sevgili Peygamberimiz bizzat, hasta, engelli, özürlü ve muhtaç kimselere sahip çıkmış, onlara şefkat ve merhamet göstermiştir. Engelli kimselere yol göstermenin, görme engellilere rehberlik etmenin, işitme ve konuşma engellilerle anlayacakları şekilde iletişim kurmanın, ihtiyacı olanların ihtiyaçlarını karşılamanın Allah katında sadaka olduğunu bildirmiş, engelli ve özürlüleri toplumun doğal birer üyesi olarak kabul etmiştir. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 350; V, 154, 168-169)

Hz. Hatice validemiz sevgili Peygamberimizi "güçsüzü yüklenen anlamında "Tahmîlü'l-Kell" nitelemesi ile tanıtmıştır. "el-Kell" kavramı; kendi işini kendisi yapamayan, zayıf ve güçsüz olması hasebiyle insanlara muhtaç olan âciz kimse diye tarif edilmektedir. (Kâmil Miras, *Tecrîd-i Sarih Tercümesi,* I,12) Bu kavram, her türlü engelliliği içine alır. Bu; Hz. Peygamber'in daha peygamberlik öncesinde zayıf, güçsüz ve acizlere arka çıktığının, onların sıkıntılarını ve ihtiyaçlarını giderme çabası içinde olduğunun beyanıdır.

Özellikle engelli ve hasta insanlarla ilişkilerde şu hususlara dikkat edilmesi gerekir:

1. Engellilere itibar ve iltifat edilmeli

Engelli ve hasta insanlara itibar ve iltifat etmek, değer vermek, söz ve davranışlarla onore etmek, onların morallerinin iyileşmesine katkı sağlayacaktır. Nitekim sevgili Peygamberimizin hayatında buna özen gösterdiğini görmekteyiz. Bedir savaşına katılmış görme özürlü Medineli bir sahâbî olan Itbân b. Malik, yağmur yağdığında ve gece karanlıkta camiye gitmekte güçlük çeker, Hz. Peygambere gider ve ona; "Ey Allah'ın Resulü! Ben görme özürlü biriyim, karanlık ve sel oluyor (camiye gidemiyorum). Evimde namaz kılsan da ben orayı namazgâh edinsem?" diye ricada bulunur. Hz. Peygamber de Itban'ın evine gider ve ona, "Nerede namaz kılmamı istersin" der. Itbân, Hz. Peygambere evinde namaz kılmasını istediği yeri gösterir. Hz. Peygamber de orada namaz kılar. (Buhârî, "Ezan", 40) Itbân, Peygamberimiz ve arkadaşlarına yemek ikram eder. (Buhârî, "Teheccüd", 36)

İşte Hz. Peygamberin bir âmânın davetine icabet edip evine gitmesi, gösterdiği yerde namaz kılması, kendisine ikram edilen yemeği yemesi, onun tevazuunu ve engellilere olan sıcak ilgisini göstermektedir.

2. Engelliler ziyaret edilmeli, hâl hatırları sorulmalı

Özellikle hastaları ziyaret etmek, onların gönüllerini alacak, iyileşmelerine katkı sağlayacaktır. Hasta ziyareti dinî ve ahlâkî bir görevdir. Peygamberimiz (a.s.), *"Açları doyurun, hastaları ziyaret edin."* (Buhârî, "Merdâ", 4) buyurarak muhtaç, engelli, özürlü ve hastalarla ilgilenilmesini istemektedir.

Peygamberimizin (a.s.) bildirdiğine göre yüce Allah kıyamet günü şöyle der:

-Ey Ademoğlu! Ben hastalandım, beni ziyaret etmedin. İnsan cevap verir:

-Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbisin. Ben seni nasıl ziyaret edecektim? Yüce Allah cevap verir:

- Hani filan kulum hastalandı da onu ziyaret etmedin ya. Eğer onu ziyaret etseydin beni onun yanında bulurdun.

- Ey Adem oğlu! Ben senden yemek istedim de beni doyurmadın. İnsan cevap verir:

-Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbisin. Ben seni nasıl doyuracaktım? Allah cevap verir:

- Hani filan kulum senden kendisini doyurmasını istedi de onu doyurmamıştın ya. Eğer onu doyursaydın beni onun yanında bulacaktın.

- Ey Adem oğlu! Ben senden bana su ikram etmeni istedim de benim susuzluğumu gidermemiştin. İnsan cevap verir:

-Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbisin. Ben sana nasıl ikram edebilirdim? Allah cevap verir:

- Hani filan kulum senden su istemişti de ona su vermemiştin. Eğer onun susuzluğunu giderseydin beni onun yanında bulacaktın." (Müslim, "Birr", 43)

Hastayı ziyaret etmek, müslümanın müslüman üzerindeki haklarından biridir. (Müslim, "Selam", 3)

3. Her konuda yardımcı olunmalı

Dinimiz, engelli ve hastalarla ilgilenmeyi ve onlara yardımı teşvik etmekte ve bunu sevap bir davranış olarak nitelemektedir. Görme engelli bir kimseye yol göstermek, sağır ve dilsiz ile ilgilenmek (Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 168–169) ve aracına binmeye çalışan bir engelliye yardımcı olmak bir sadakadır. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 350)

Sevgili Peygamberimizin ashabı dinimizin bu tavsiyesini yerine getirmiştir. Mesela Abdurrahman İbn Ka'b (r.a.), babası gözlerini kaybedince, ona rehberlik yapmış ve Cuma günü olunca da namaza götürmüştür. (İbn Mâce, "İkâme", 78)

Zayıfların, düşkünlerin, fakir ve yoksulların gerçek dostu ve hamisi olan Peygamberimiz (s.a.s.), engellilere yapılacak her türlü yardım ve desteğin bir sadaka olduğunu bildirmiştir.

Bir gün Peygamberimiz "her gün" için sadaka verilmesi gereğinden söz eder. Sahabeden Ebu Zer, her gün için sadaka verecek imkânlarının olmadığını söyler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.):

"Sadakanın birçok çeşidi vardır:

- Allahü ekber (Allah en büyüktür),
- Sübhânellah (Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim),
-Lâilâhe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur) esteğfirullah (Allah'tan bağışlanma dilerim) demen,
- İyiliği emretmen, kötülüğü men etmen,
- İnsanların yolundan diken, taş ve kemik (gibi zarar veren şeyleri) kaldırman,
- Görme özürlülere rehberlik etmen,
- Sağır ve dilsize anlayacakları bir şekilde anlatman,
- İhtiyacı olanın hacetini tedarik etmesi için bildiğin yere delalet etmen,
- Derman arayan dertliye yardım için koşuşturman,
- Koluna girip güçsüze yardım etmen,
- Konuşmakta güçlük çekenin meramını ifade edivermen,
- Bütün bunlar kendin için (yaptığın) sadaka çeşitlerindendir" buyurmuştur. (Ahmed, V, 168–169, 154)

Engellilere yapılacak bu tür yardımların sadaka olduğunu, diğer bir ifade ile Allah'a olan sadakatin bir ifadesi olduğunu belirten Peygamberimiz (s.a.s.), herhangi bir görme özürlüyü yoldan saptıranları, onu kasten yanlış yola yönlendirme sadakatsizliğini gösterenleri de lanetliler arasında saymıştır. (Ahmed, I. 217, 309, 317)

İnsanlara yardım edene Allah yardım eder.

"Kim mümin bir kardeşinin ihtiyacını karşılarsa Allah da onun bir ihtiyacını karşılar. Kim müslümanın bir sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir." (Buhârî, "Mezalim", 3)

"Mümin bir tek insan gibidir. Eğer insanın gözünde bir şikâyeti olursa, bütün vücudu bundan etkilenir. Eğer başında bir ağrısı olursa yine bundan bütün bedeni etkilenir. (müminler de böyle olmalıdır)" (Müslim, "Birr", 67)

4. Aşağılayıcı ve kırıcı söz söylenmemeli

Engelli ve hastalar, çok duyarlıdırlar. En küçük aşağılayıcı ve kırıcı bir söz onları derinden yaralar. Özellikle hitaplarda kırıcı ve aşağılayıcı ifadelerden kaçınmak İslâmî bir görevdir.

Şahıslara yönelik kel, kör ve topal gibi isimlendirme ve hitaplar asla doğru değildir. Peygamberimiz (s.a.s.), "Bir şeyi (aşırı) sevmen, kör ve sağır eder!" hadisinde olduğu gibi mecâzî anlamda "kör, sağır ve dilsiz" kelimelerini kullanmış, ancak hiçbir engelliyi bu kelimelerle nitelememiştir. Aksine insanların fiziksel nitelikleriyle aşağılanmasına karşı çıkmıştır. Annesini dile dolayarak bir köleyi ayıplayan Ebû Zer'e, "Ya Ebâ Zer! Onu annesiyle mi ayıplıyorsun. Sende hâlâ câhiliyye (tavrı) var! Sen câhiliyye (düşüncesi taşıyan) bir kimsesin." (Buhârî, "İman", 22) diyerek bu tavrın doğru olmadığını ifade etmiştir.

Hz. Aişe anlatıyor: "Bir defa ey Allah'ın Elçisi! dedim. Safiye (şu kadarcık) bir kadındır. Aişe onun kısa boylu olduğunu kastederek eliyle işaret etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Sen (amellerini) öyle bir sözle karıştırdın ki onunla denizin suyu karıştırılmış olsa (denizin suyu) karıştırılır (şekli değişirdi)" buyurmuştur. (Tirmizî, "Kıyâme", 51)

Bu rivayetler, herhangi bir engellinin tahkir edilmesinin veya sakatlığıyla hitap edilmesinin, sağlıklı kimselerin bile boyu, rengi veya konuşması sebebiyle ayıplanmasının doğru olmadığını ifade etmektedir. Peygamberimiz bu tür tavırlara müdahale etmiş ve *"Kardeşinin derdine sevinip gülme, sonra Allah ona merhamet eder seni o derde müptela kılar."* buyurmuştur. (Tirmizî, "Kıyâme", 54.)

5. Dini ve mesleki eğitim verilmeli

Özellikle görme, işitme, konuşma ve zihinsel özürlülerin eğitimi, bir meslek sahibi yapılmaları, dinî bilgilerin öğretilmesi, aynı şekilde özürlü ve hasta yakınlarının eğitilmeleri son derece önemlidir.

Ailelerin; sakat çocuklarının doğmaması, doğan çocukların ise sağlıklı olarak büyütülmesi ve sonradan sakat olmamaları için bilinçli hareket etmeleri gerekir. Akraba evliliğinden kaçınmak, özellikle hamilelik döneminde sigara ve alkol kullanımından sakınmak gerekir.

Özür ve rahatsızlık ne kadar erken tespit edilir ve tedaviye başlanırsa sonuç daha iyi alınır. Bu konuda ailelerin bilinçlendirilmesi gerekir. Rehabilitasyonunun başarısı, ebeveynlerin terapi becerilerinin geliştirilmesine bağlıdır.

Bireyi tehdit eden özre engel olmak, var olan özrü ortadan kaldırmak veya bir ölçüde azaltmak, özrün artmasını önlemek veya özrün sebebi ne olursa olsun, sonuçlarını hafifletmek aile ve devletin görevidir. Bu konuda ailelerin bilinçlendirilmesi gerekir. Çünkü engellilerin toplum içerisinde eğilim ve yeteneklerine uygun bir yer sağlamada bilinçli ve eğitimli ailelerin önemi çok büyüktür.

Her türlü tedbire rağmen çocuk sakat doğdu veya sonradan sakat oldu ise aşırı üzüntüye kapılıp feryat etmemek gerekir. Bu durumda olan anne baba; çarelere başvurur, bakım ve tedaviye çalışır, sabreder, gerekirse bu konuda ilgili dernek ve kuruluşlardan psikolojik yardım ve eğitim desteği alır.

Sakat ve özürlü çocukları toplumdan saklamak, onlardan utanmak ve eziklik hissetmek, sakat çocuk doğacak diye kürtaj olmak doğru bir davranış değildir. Kul, Allah'tan gelene razı olmalıdır. Dünyanın bir imtihan olduğunu, imtihanı başaranların ilâhî mükâfata ereceklerini ve bakıma muhtaç kimselere bakmanın Allah'a kulluk ve büyük sevap olduğunu düşünmelidir. Allah mümin kulunu belki bu sayede cennetine koyacaktır.

Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ve sivil toplum örgütlerine özürlü çocukların ve ailelerinin eğitimi ve rehabilitasyonu konusunda büyük görevler düşmektedir. Bu konuda hizmet veren dernek ve vakıfların desteklenmesi ise insanî, dinî ve sosyal bir görevdir.

6. İş imkânı sağlanmalı

Engelli çocuğu bulanan ailelerin psikolojik ve sosyal açıdan desteklenmesi, kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan engellilerin sosyal güvence altına alınması gerekir. Özellikle işveren durumunda olanların ve devletin, engelli ve özürlülere iş imkânı sağlaması gerekir ki bu kimseler; başkalarına yük olmasınlar, kendi ayakları üzerinde durabilsinler.

Peygamberimiz (s.a.s.), *"Kim ölür de mal bırakırsa, malı veresesinindir. Kim bakıma muhtaç kimseler bırakırsa onun sorumluluğu bana aittir."* (Buhârî, "Ferâiz", 25) sözüyle toplumu yönetenlerin; hasta, zayıf, engelli, yetim ve benzeri bakıma muhtaç kimseleri koruyup gözetmesi gerektiğine işaret etmiş ve engellilere yeteneklerine göre kamu alanında görev vermiş, onları topluma kazandırmaya çalışmıştır. Engellileri başkalarına el açan bir dilenci ve toplumun üretken olmayan bir kesimi olarak görmemiştir. Aksine çeşitli hizmetlerde kendilerinden yararlanma cihetine gitmiştir. Örneğin, ortopedik özürlü (topal) Muâz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak göndermiş, çeşitli vesilelerle Medine dışına çıktığında yerine vekâlet etmek üzere 13 defa görme özürlü Abdullah b. Ümmi Mektûm'u vekil bırakmıştır. Nitekim İbn Mektum vekâleti sırasında camide namazları kıldırmış, ayrıca hem Mekke'de hem de Medine'de Hz. Peygamber'in uzun yıllar müezzinliğini yapmıştır. (İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe,* IV. 264; Nesâî, *es-Sunenü'l-Kebîr,* V. 181, No: 8605)

Sahabeden görme özürlü İtbân b. Malik kendi kabilesine imamlık yapmıştır. Peygamberimiz (s.a.s.)'in; bu uygulamalarıyla, engellilerin yeteneklerine uygun alanlarda istihdam edilerek üretici bireyler olmalarını, onları topluma kazandırılmasını, kişiliklerinin geliştirmesini amaçladığını ve böylelikle gelecek nesillere yol göstericilik yaptığını söyleyebiliriz.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsan ya engelli, ya engelli yakını ya da engelli adayıdır. Dolayısıyla bu "olgu" ile herkesin bir şekilde ilişkisi vardır. Bu olgudan korkmak değil, tedbirli ve hazırlıklı olmak gerekir. Bu olgu karşısında ne yapılması ve nasıl davranılması gerektiğini bilmek, bilgilenmek ve bilinçlenmek temel görevimizdir.

Allah insanları; imanları, ibadetleri ve güzel davranışları ile değerlendirir, fizik yapılarına, renklerine, ırklarına, cinsiyetlerine, sağlam veya engelli oluşlarına bakmaz.

Kur'an'da dünya veya âhiret hayatında hakîkî, çoğunlukla mecâzî anlamda görme, işitme, konuşma, ortopedik ve zihinsel engellilik ile genel anlamda hastalıklardan söz edilmiştir.

Hakikî anlamdaki engellilik, ya benzetme veya dinî görevlerde ruhsat bildirme veya tedavi etme veya değer verme bağlamında zikredilmiştir.

Mecâzî anlamda engellilik; iman etmeyen insanların ilâhî gerçekleri, anlamamaları, görmemeleri, duymamaları ve konuşamamaları bağlamında geçmektedir. Ahiret hayatında görme, duyma ve konuşma engelli olmak; hakîkî ve mecâzi anlamda, kâfirler için gerçekten kör, sağır ve dilsiz olmaları veya kendilerini sevindirecek şeyleri görememeleri, duyamamaları ve delil ile konuşamamalarıdır.

Ahsen-i takvim üzere en güzel biçimde yaratılan insanın fizikî ve ruhî varlığını sağlıklı olarak, sürdürmesi temel görevidir. Bu görevin ihmali, insanda bir takım özürlerin meydana gelmesine sebep olabilmektedir.

Öte yandan insan, ölümü ve hayatı ile imtihan halindedir. İnsan bazen nimetlerle bazen de musibetlerle imtihan olur. Dolayısıyla başına gelen her sıkıntının müsebbibi bizzat kendisi olmayabilir. İlâhî imtihanın yanı sıra, anne-baba ve toplumun da ihmal ve kusurları olabilir.

İster ilâhî bir imtihan sonucu, isterse kendisi ve diğer insanların kusuru sebebiyle olsun bir musibetle karşılaşan insanın her şeyden önce metanet ve sabır gösterebilmesi gerekir. Bu, sıkıntılarından kurtulmak için maddî ve manevi çarelere başvurmasına engel değildir. Çarelere başvurur ancak "musibet ancak Allah'ın izni ve takdiri ile olmuştur, O, izin vermeseydi olmazdı, bunda da bir hayır vardır diyerek" rahat olma bilincini kazanabilmesi, insanın Allah'a olan imanının sonucudur.

Nice insan, doğuştan yahut sonradan elim bir kaza veya hastalık sonucu felçli, ortopedik engelli, işitme ya da görme özürlü olabilmektedir. Kim bilir belki de hiç beklenmedik bir anda bizler de engelli ya da özürlü olabiliriz; -Allah korusun- gören gözümüz görmez, işiten kulağımız işitmez, tutan elimiz tutmaz, yürüyen ayağımız yürüyemez olabilir. Bu nedenle, bir yandan sağlığımızı korumak için gerekli tedbirleri alırken; diğer yandan da fert, aile, sivil toplum örgütleri ve kamu kuruluşları olarak engelli ve özürlü kardeşlerimize karşı maddî ve manevî sorumluluklarımızın olduğunu unutmamalıyız.

Özürlü ve engelli kimselere değer vermeli, söz ve davranışlarımızla onların gönüllerini almalı, huzur ve mutluluklarına vesile olmalıyız.

Hayatlarını kolaylaştırıcı mahiyette her türlü maddî ve manevî tedbiri almalı, gerekli altyapı hizmetlerini sunmalıyız. Engelli ve özürlü çocukları olan ailelere yardım yapmalı, eğitim ve öğretim desteğinde bulunmalıyız. İmkânlarımızı zorlayarak, özürlü ve engelli kardeşlerimize iş imkânı sağlamalı; böylece onlara, çalışıp üretmenin ve helâlinden kazanmanın mutluluğunu tattırmalıyız.

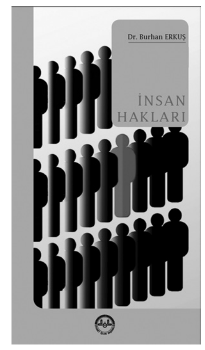
Engellilerin eğitilmeleri, onlara iş imkânı sağlanması, iyi ilişkiler içerisinde olunması, onları kıracak hitaplardan sakınılması insanî ve İslâmî bir sorumluluktur. Bu itibarla hiçbir engelli ve özürlü kimseyi, “kör, sağır, dilsiz ve topal ” gibi sıfatlarla nitelememeli, her türlü aşağılayıcı söz, fiil ve davranışlardan sakınmalı, şakayla da olsa onlarla alay etmemeliyiz.

BUNLARI OKUDUNUZ MU?

SORUNLARIMIZ - SORUMLULUKLARIMIZ SERİSİ

1• İnsan Hakları / Dr. Burhan ERKUŞ
2• Şiddet ve Çocuklarımız / Elif ARSLAN
3• Toplum Yetimleri: Sokak Çocukları / Dr. Havva SULA
4• Değişen Dünyada Kadın / Dr. Hafsa FİDAN
5• Aile Huzuru / Dr. Zekiye DEMİR
6• Gençlik Sorunları ve İntihar / Dr. Şenol KORKUT
7• Yaşlılara Saygı / Lamia LEVENT
8• Toplumsal Emanet: Engelliler / Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ
9• Din, Anarşi ve Terör / Dr. Yaşar YİĞİT
10• Çevre Bilinci / Ayla ABAK
11• 21. Yüzyıl Türkiye'sinde Hurafeler / Dr. Kıyasettin KOÇOĞLU
12• Tüketim Ahlâkı ve İsraf / Dr. Muhlis AKAR
13• İş ve Ticaret Ahlâkı / Dr. Muhlis AKAR
14• Sahtecilik / Dr. Bahattin AKBAŞ
15• Oynarken Tükenmek: Kumar / Ayşenur ÇALIKÇI
16• Madde Bağımlılığı / Dr. Ömer MENEKŞE

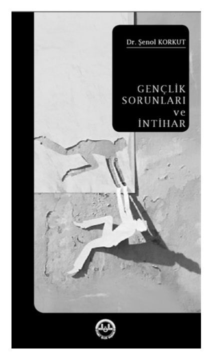
BUNLARI OKUDUNUZ MU?

İNSAN HAKLARI

Dr. Burhan ERKUŞ

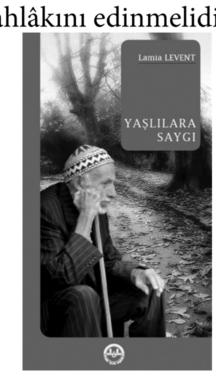
Pek çok hak ihlâlinin yaşandığı günümüz dünyasında "her iyiliğin bir sadaka" olduğunu söyleyen nebevî mesajın temsilcisi olan biz Müslümanların, yeryüzünde adaletin ve hukukun kökleşmesi için İslâm'ın hayat veren değerlerini tüm insanlığa tanıtmak sorumluluğu ve zorunluluğu daha lüzumlu hâle gelmiştir.

GENÇLİK SORUNLARI ve İNTİHAR

Dr. Şenol KORKUT

Hayatın her safhasının kendine has nitelikleri, problemleri, sorunları ve güzellikleri vardır. İslâm dini bu inanç esasları, ibadet ve güzel ahlâkı ile her hayatın her dönemini bizim için güzelleştirecek ilkelere ve rehberliğe sahiptir. Gençlik dönemi de kendine has birçok niteliklere ve sorunlara sahiptir. Müslüman bir genç, gençlik döneminin her aşamasında Peygamberimiz Hazreti Muhammed'in örnek yaşantısını kendisine rehber olarak belirleyip, onun güzel ahlâkını edinmelidir.

YAŞLILARA SAYGI

Lamia LEVENT

Sen onlara sevgi ve merhametle yaklaş. Onların kalplerini kıracak, incitecek, üzecek davranışlardan sakın. Güzel sözler ve davranışlarla kalplerini kazan. Onlara hayır duada bulun. Şikâyetlerini ve rahatsızlıklarını dinle, en güzel muameleyle onlara muamele et. Huysuzlukları, şikâyetleri karşısında yüzünü ekşitme, suratını asma, "öf" bile deme. Çünkü onlar şimdi sana muhtaçlar; tıpkı senin çocukken onlara muhtaç olduğun gizi…